

5. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=7860 (дата звернення: 14.08.2021)
6. Лесів М. Тридцять чотири роки українців у ПНР. *Український альманах*. Варшава, 2010. С. 262-268.
7. Шагала Л. Б. Грицковян Ярослав. *Наукове товариство імені Шевченка. Енциклопедія*. / ред. рада: О. Купчинський (відп.) та ін. Київ – Львів – Тернопіль, 2019. Т. 4. С. 316-319.
8. Шумада М. Відповідь Михайла Шумади. *Наше слово*. 2012. № 24. С. 4.

УДК 811.111 (075.8)

DOI <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2021.20.261-270>

Наталія Каліберда,

*викладач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
<https://orcid.org/0000-0002-9503-8006>*

Олена Осадча,

*викладач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
<https://orcid.org/0000-0003-1414-6345>
м. Дніпро, Україна*

Сучасні підходи до вивчення іншомовного академічного письма студентами немовних факультетів

Modern approaches to the study of foreign language academic writing by students of non-language faculties

***Анотація.** З 90-х років минулого століття було переглянуто цілі навчання іноземних мов, внаслідок чого читання і письмо з допоміжних засобів навчання трансформувалися в рівноправні з усним мовленням цілі навчання. Актуальність вибору теми зумовлена модернізацією освіти, зміною вимог до навичок володіння іноземною мовою в школі та вузі, а також ролі письма в процесі навчання іноземної мови. Нині інтернаціоналізація усіх сфер економічного, суспільного та політичного життя робить життєво важливим володіння англійською мовою як засобом міжнародного спілкування для досягнення успіху як у навчанні, так і подальшому професійному житті. Тому проблема розвитку іншомовної комунікативної компетентності взагалі та у письмі зокрема є доволі актуальною в методиці викладання іноземних мов.*

У статті описані труднощі, з якими студенти зустрічаються в процесі оволодіння іношомовною писемною мовою в курсі англійської мови для академічних цілей у контексті специфіки курсу. Проаналізовано методичні підходи до навчання іношомовного письмового мовлення, виявлено їх сильні та слабкі сторони, розглянуто можливість використання завдань, властивих цим підходам, у курсі академічного письма для подолання цих труднощів.

Кожен із зазначених підходів має певні недоліки, які можна компенсувати за рахунок іншого. Під час навчання академічного письма запропоновано інтегроване використання розглянутих підходів, що допоможе студентам навчитися генерувати, структурувати та оформлювати ідеї в письмовій формі, а також забезпечить належні умови для розвитку їхньої лінгвістичної компетентності.

Ключові слова: іношомовне ділове спілкування, професійна підготовка, академічне письмо, підходи до навчання письма, інтеграція.

Summary. Since the 90s of the last century, the aims of teaching foreign languages have been changed. As a result, reading and writing, which were considered the auxiliary teaching aids before, have transformed into educational purposes equal to oral communication. The education reform going on at present and the changing requirements to the second language skills at secondary and tertiary levels as well as the changing approaches to the role of writing in the second language learning have stipulated the choice of topic. These days the internationalization of all spheres of economic, social and political life makes it vital to speak English as a means of international communication to succeed both in education and in later professional life. Therefore, the problem of the development of foreign language communicative competence in general and in writing in particular is quite relevant in the methodology of teaching foreign languages.

The article outlines the difficulties students experience when mastering writing in English for Academic Purposes Course. It considers different approaches to teaching writing, their advantages and disadvantages. It is suggested how tasks peculiar to each approach can be used in academic writing courses to resolve these difficulties.

Each of these approaches has certain imperfections that can be offset by the other. During the study of academic writing, an integrated use of the considered approaches is proposed, which will help students learn to generate, structure and design ideas in writing, as well as provide appropriate conditions for the development of their linguistic competence.

Key words: foreign language business communication, professional training, academic writing, approaches to teaching writing, integration.

Вступ. Останнім часом у зв'язку з активною інтеграцією України до Європи значно зросла роль міжнародної співпраці в освітній галузі. Тому в мовних і немовних ВНЗ величезне значення приділяється вивченню іноземних мов, що дозволяє студенту розвивати свої ділові та професійні якості, розширити коло спілкування, поглибити знання по своїй спеціальності, ефективно займатися

науковою діяльністю. Крім того, вивчення іноземної мови відкриває нові перспективи в плані кар'єрного росту та отримання додаткової освіти.

Також із розширенням ділових та політичних відносин з іншими країнами світу останнім часом значно зросли обсяги письмових контактів як традиційними, так і сучасними електронними засобами. Проте, як показує досвід спілкування зі слухачами курсів та студентами, володіючи на достатньому рівні говорінням, усі вони відчують певні труднощі в оволодінні письмовим мовленням. Саме тому, а особливо на фоні приєднання України до Болонського процесу, питання розвитку культури іншомовного письмового спілкування в області професійної освіти і науки стають особливо актуальними. Затребуваність фахівців, які володіють навичками і вміннями академічного письма, можна пояснити кількома взаємопов'язаними факторами.

По-перше, в умовах інтернаціоналізації вищої і післядипломної освіти публікація статей у вітчизняних перекладних або зарубіжних виданнях є одним із важливих показників ефективності роботи наукових кадрів.

По-друге, сфери використання академічного письма англійською мовою в Україні не обмежуються науковою діяльністю. Вони постійно розширюються. Так, основний жанр у процесі навчання – есе – міцно увійшов у систему контролю комунікативних умінь в ЗНО з іноземних мов. Отже, виникла потреба у викладачах, які знають специфіку академічних текстів загалом і есе зокрема. Додатково свою кваліфікацію мають підвищувати студенти і викладачі, задіяні в міжнародних освітніх проектах, бо англійський варіант анотації або заяви на отримання гранту, тези виступу в основному є не дослівною перекладною копією оригіналу, а самостійним твором. Крім цього, рівень сформованості умінь цього виду мовленнєвої діяльності є одним з об'єктів контролю під час таких іспитів з іноземної мови, як, наприклад, FCE, IELTS, CAE та TOEFL, що дають змогу одержати Міжнародний сертифікат на підтвердження рівня володіння англійською мовою, який часто є необхідною умовою побудови успішної кар'єри в багатьох престижних компаніях.

Викладач має вміти зорієнтувати студентів у цих вимогах, краще, спираючись на власний досвід. Життя для цього надає багатосторонню практику. Передові вчителі стикаються з необхідністю бути менеджерами свого зростання в професії, що може вимагати знань і умінь писати англійською мовою не тільки статті, а й інші види текстів із професійних питань закордонним колегам, видавництвам, організаціям, адміністраторам конференцій і т.п.

По-третє, академічне письмо як рідною, так і іноземною мовою розглядається нині як засіб заповнення прогалин у логіці усних виступів, супроводжуваних популярними слайдовими презентаціями. У таких виступах зазначається «штучне кадрування» інформації і, як результат, пропуск логічних зв'язок [2, с. 71]. Письмова мова, навпаки, є найбільш розгорнутою формою мови, в якій такі пропуски легко виявляються в процесі редагування або повторного прочитання.

Тобто уміння писати англійською мовою грамотно, при цьому формулювати свої думки чітко, логічно, зв'язно та переконливо їх аргументувати цінується як в академічному, так і професійному середовищі. Писемне мовлення виступає індикатором високого рівня освіченості та культури і стає іміджевою характеристикою конкурентоспроможного фахівця, що відкриває перед ним чимало перспектив.

Методологія та методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань використовувалися такі теоретичні методи: вивчення праць вітчизняних і зарубіжних науковців із проблематики дослідження із застосуванням аналізу, синтезу та узагальнення теоретичних положень; аналіз нормативних і офіційних документів із метою визначення вимог до навчання студентів англійської писемної комунікації; компаративний – для зіставлення та порівняння підходів до навчання письма; прогностичний, застосування якого забезпечило виявлення можливостей ефективного впровадження інтегрованого підходу до формування компетентності в академічному писемному мовленні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчання письма іноземною мовою як самостійна складова частина практичної мети утвердилося у вітчизняній методиці навчання іноземним мовам лише останні два десятиліття. Насамперед це було пов'язано з модернізацією мовної освіти відповідно до вимог компетентнісного підходу в освітньому середовищі. Розвиток умінь мовленнєвої писемної комунікації є метою навчання академічного письма студентів вищих навчальних закладів і потребою сучасного суспільства, а розробка нової ефективної методики навчання іншомовного писемного спілкування з урахуванням педагогічних можливостей її реалізації – нагальним завданням.

Навчання академічного письма є нині невід'ємною частиною навчання писемного мовлення англійською в багатьох країнах світу. Під академічним письмом у широкому розумінні розуміють створення письмових текстів у межах академічного дискурсу. Академічне письмо розглядається фахівцями як компетенція, яка дає змогу не

лише розширювати та систематизувати нові знання, а й конструювати їх [5, с. 120]. У зв'язку з виникненням низки труднощів як у викладачів, так і у студентів, навчання академічного письма є актуальною проблемою для вітчизняної освіти.

Можна позначити відразу кілька труднощів, з якими стикаються студенти під час написання академічного тексту іноземною мовою:

- 1) відсутність узгодженості та зв'язності сенсу і змісту;
- 2) вибір стилю тексту, який непорівнянний із цілями академічного письма і передбачуваною аудиторією;
- 3) відсутність вміння організувати текст логічно відповідно до заданих критеріїв;
- 4) відсутність розуміння специфіки жанрів і типів текстів і їх застосування в академічному дискурсі;
- 5) використання лексичних та граматичних засобів і структур, які не відповідають необхідному регістру і рівню мови [1, с. 18].

Особливості академічного тексту та тісно пов'язані з ними складності, що виникають у студентів, накладають відбиток на методику викладання академічного письма. Особливості сучасних підходів до навчання академічного письма англійською мовою зумовлені значною теоретичною та практичною базою досліджень [5–7]. До основних сучасних підходів зараховують такі: «Від контрольованого письма до вільного» (*Controlled-to-Free Approach*), «Вільне письмо» (*Free-Writing Approach*), «Підхід зв'язного абзацу» (*Paragraph-Pattern Approach*), «Граматично та синтаксично організоване письмо» (*Grammar-Syntax-Organization Approach*), «Процесуальний підхід» (*Process Approach*).

Підхід «Від контрольованого письма до вільного» (*Controlled-to-Free Approach*) сягає своїм корінням в аудіолінгвальний метод. У рамках цього підходу письмо розглядається як допоміжне вміння, яке виступає вторинним щодо говоріння, і має на меті відпрацювання граматичних і лексичних структур мови. Процес навчання писемного мовлення чітко структурований, тому кожен етап роботи над текстом співвідноситься з розвитком певних навичок. Спочатку виконуються вправи лише на рівні речень, такі як складання речення за моделлю, об'єднання простих речень у складне, постановка членів речення у відповідному порядку. Подальші вправи сконцентровані на структурі абзацу та узгодженні речень. Тільки після цього приходить черга контрольованого письма, редагування та корекції, а студенти можуть висловити свої думки у вільній формі. Головними цілями підходу є граматична точність та коректність письма; швидкість і оригінальність відіграють другорядну роль. Оскільки наявність опор та тренувальних вправ дає змогу заповнити прогалини в знаннях та

розвинути навички організації писемного висловлювання, елементи цього підходу на заняттях письма незамінні.

Протилежний вищеописаному є підхід під назвою «Вільне письмо» (*Free-Writing Approach*). Студентам пропонується довільно викладати свої думки протягом обмеженого періоду часу (п'яти-десяти хвилин). Вважається, що чим більше студент практикує вільне письмо, тим краще він ним володіє: грамотність та володіння структурами приходять із часом. Безперечно, таким чином знімається страх перед письмом, виробляються звичка та швидкість писемної мови. Однак у ситуації, коли англійська мова є іноземною і відсутнє мовне занурення, для засвоєння граматичних та лексичних форм потрібна цілеспрямована робота.

Існує підхід, у фокусі кого знаходиться формування навичок написання зв'язного абзацу (*Paragraph-Pattern Approach*), що дуже важливо для оволодіння академічним письмом. Вправи на розвиток цієї навички включають розміщення частин абзацу в логічному порядку, вибір або створення речення, що виражає головну думку абзацу (topic sentence), або завершального речення, що підсумовує подану інформацію (closing sentence), аналіз та імітацію моделей. У центрі уваги – граматична точність та орієнтація на створення продукту.

Підхід, що орієнтується на граматичну, синтаксичну та організаційну коректність, – «Граматично та синтаксично організоване письмо» (*Grammar-Syntax-Organization Approach*) – також фокусований на формі, але опорною точкою є кінцевий продукт. Студентам дається завдання, і вони самі мають вирішити, які структури потрібні для його успішного виконання. Форма тут – це можливість передачі необхідного значення. Після відбору лексики та структур студентам пропонується набір питань, що підводять їх до правильної організації тексту. Безперечною перевагою цього підходу є пошукова діяльність, студенти вчать підбирати лексичні та граматичні структури, необхідні для передачі цього сенсу, одночасно засвоюючи їх.

Необхідно зазначити, що всі вищезазначені підходи орієнтовані на результат (*product-oriented*), оскільки основна увага приділяється саме факту створення тексту іноземною мовою. Однак важливо розуміти, що вміння писемної мови – комплексне вміння, що поєднує в собі кілька навичок, які потрібно розвивати в системі задля досягнення результату. Саме «Процесуальний підхід» (*Process Approach*) орієнтований на відміну інших підходів на процес створення тексту та на розвиток необхідних для цього навичок. У зв'язку з цим у процесуальному підході особлива увага приділяється зв'язності,

оригінальності та організації тексту. Навички відбору лексичного та граматичного матеріалу підлягають окремому відпрацюванню, а також орфографія та пунктуація [8–10].

Процес створення тексту в рамках цього підходу поділяється на кілька етапів [4, с. 155]. На попередній стадії відбувається генерація ідей, збір інформації, актуалізуються знання; тут студенти готуються до письма. Техніки, що застосовуються для цієї мети, включають опитування, дискусії, дебати. На цій стадії може бути корисним вільне письмо, бо воно дає змогу сконцентруватися на генерації ідей, залишаючи осторонь питання якості тексту. Також незамінний мозковий штурм, що дає змогу у графічному вигляді уявити зібрані ідеї та впорядкувати їх.

Стадія планування має на увазі упорядкування змісту. Інструментами цієї стадії можуть бути складання плану, групове письмо, вибудовування тексту в логічному порядку. Графічні органайзери, такі як діаграми Венна, ментальні карти, кластери, також допомагають упорядковувати та ілюструвати думки.

На наступній стадії створюється чорновий варіант тексту. Увага – на розвитку та вдосконаленні ідей та їх мовного уявлення. Далі відбувається доопрацювання змісту та структури, коли важливу роль відіграють само- і взаємооцінка, бо вони дають студентам змогу поглянути на свою роботу крізь призму встановлених критеріїв або порівняти її з роботою однолітка. Текст можна доопрацьовувати необхідну кількість разів, і лише в останній редакції студент концентрується на таких поверхневих характеристиках, як орфографія чи граматична точність.

Підхід до письма, в центрі якого знаходиться процес, готує студента до самостійної роботи над текстом, даючи йому інструменти та послідовність дій щодо його створення. Надалі студент зможе автономно, без підтримки викладача створювати текст та оцінювати його. Серед позитивних сторін цього підходу можна зазначити комунікативний акт на виході, відкриття нових для студента мовних форм, розвиток навчально-пізнавальних навичок, таких як уміння аналізувати та графічно організувати інформацію, планувати текст, працювати з критеріями в процесі само- та взаємооцінки тощо. Проте варто зазначити, що деякі студенти надають перевагу більш структурованому підходу, тобто наявності опор. Робота над чорновими варіантами може займати значну кількість часу, яка індивідуальна для кожного окремого студента.

Таким чином, різні підходи до письма мають свої сильні сторони, які можна використовувати і під час навчання академічного письма (табл. 1).

Таблиця 1

Сильні та слабкі сторони підходів до навчання письма

Підхід	Переваги	Недоліки
<i>Controlled-to-free approach</i>	<ul style="list-style-type: none"> – можливість послідовної практики у створенні елементів тексту; – посилена робота над логічною організацією тексту; – розвиток слабо розвинених навичок; – наявність опор 	<ul style="list-style-type: none"> – зайва увага не змісту, а формі; – шаблонний характер письма, немає можливості для творчості
<i>Free-writing approach</i>	<ul style="list-style-type: none"> – знімається страх письма; – розвивається швидкість письма; – виробляється звичка писати 	<ul style="list-style-type: none"> – не підходить для навчання студентів із низьким рівнем володіння мовою; – ігнорування граматичної сторони мови
<i>Paragraph-pattern approach</i>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток грамотності; – посилена робота над структурою абзацу 	<ul style="list-style-type: none"> – зайвий фокус на формі; – немає можливості для творчості
<i>Grammar-syntax-organization approach</i>	<ul style="list-style-type: none"> – студенти мотивовані та залучені; – встановлюється зв'язок між формою, значенням та змістом; – відбувається мимовільне засвоєння мовних форм 	<ul style="list-style-type: none"> – недостатня робота над організацією тексту в межах абзацу
<i>Process approach</i>	<ul style="list-style-type: none"> – імітує процес створення тексту в реальному житті; – враховує запити потенційної аудиторії (в тому числі рівень мовної підготовки); – вчить створення тексту у кілька етапів (підготовка – написання – оцінка – переробка – створення чистового варіанту); – розвиває самостійність та інші навчально-пізнавальні навички 	<ul style="list-style-type: none"> – займає багато аудиторного часу; – відсутність опор

Як бачимо, одні підходи дозволяють чітко структурувати навчальний процес, вчать організації тексту, дають змогу розширити словниковий запас і досягти граматичної точності. Інші дають педагогу змогу розвивати навчально-пізнавальні навички та виховувати самостійних письменників. Таким чином, використання комбінації різних підходів під час навчання академічного письма дозволяє зробити його ефективнішим.

Висновки з дослідження. З аналізу підходів стає ясно, що для успішного навчання академічного письма англійською мовою необхідне поєднання елементів відразу кількох підходів. Незважаючи на це, можна виділити компоненти, які мають враховуватися під час навчання академічного письма англійською мовою незалежно від вибраного підходу. Для ефективності навчання процес розвитку вміння академічного письма має враховувати кожен із виділених компонентів:

- змістовний компонент (вибір теми та володіння достатніми фоновими знаннями для її вивчення);
- системний компонент (знання про граматичні та лексичні засоби, які необхідно використовувати в процесі написання академічного тексту);
- процесуальний компонент (розуміння, яким чином можна отримати необхідну інформацію для написання тексту);
- жанровий компонент (вибір типу тексту, розуміння його стилістичних та мовних особливостей);
- контекстуальний компонент (розуміння значення контексту та культурних особливостей).

Таким чином, створення письмового тексту в рамках академічного дискурсу – складний та багатогранний процес, який потребує розвитку цілої низки навичок. Ці вміння – як мовні, так й навчально-пізнавальні – необхідно формувати і розвивати, і завдання педагога – підібрати найефективніші підходи й завдання успішного розв’язання цього завдання. Саме комбінація можливостей різних підходів з урахуванням потреб студентів дає оптимальні умови для розвитку навичок писемного мовлення в контексті курсу англійської мови для академічних цілей, оскільки навчання академічного письма має бути сфокусоване на роботі з усіма його компонентами, що своєю чергою дає змогу зробити процес навчання цілісним та результативним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко Н.М. Інтегрований підхід до формування компетентності в іншомовному академічному письмі студентів 1-го курсу мовних факультетів / Н.М. Карпенко, В.В. Смелянська. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2019. № 2 (29). С. 18–22.
2. Лытаева М. А., Талалакина Е. В. Academic skills: сущность, модель, практика. *Education Issues*. 2011. № 4. С. 178–201.
3. Філіппова Н.М. Англомовне академічне спілкування: актуальність проблеми. *Гуманітарний вісник НУК*. 2009. Вип. 2. С. 60–62.
4. Caplan N.A., Douglas S.R. Q: Skills for Success 5. Reading and Writing. Oxford: Oxford University Press, 2012. 277 p.

5. Coffin C. Teaching Academic Writing / C. Coffin, M. J. Curry, Sh. Goodman. London: Routledge, 2003. 193 p.
6. Hedge T. Writing. Oxford: Oxford University Press, 2005. 154 p.
7. Hinkel, E. Teaching Academic ESL Writing: Practical Techniques in Vocabulary and Grammar. N.J.: Lawrence Erlbaum, 2004.
8. Harmer J. How to Teach Writing. New Jersey: Pearson Education, 2004. 154 p.
9. Robinson P.C. Academic Writing: Process and Product. London: Modern English Publications, British Council, 1998. 165 p.
10. Stanley G. Approaches to Process Writing. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/approaches-process-writing>
11. Yakhontova T.V. English Academic Writing for Students and Researchers. Львів : ПАІС, 2003. 220 с.